

Simpatičan mu je bio predlog o organizaciji stručnih stranačkih kolegija pri čemu je isticao važnost takovoga kolegija financijalno ekonomske i novinarske struke, ističući tu zasluge pok. Dra. Šufflaja,⁷ čija mu suradnja sada fali.

Naročito je istaknuo teškoću financijalno stranačkih pitanja i svoje muke sa praktičkim zadaćama u tome smjeru, obzirom na otežćane prilike i okolnost, da je seljaštvo danas posve bez gotovine. Dok je prije veći dio sredstava dolazio od seljaštva, i to po metodi jedan čovjek jedan dinar, te su dolazile stotine hiljada dinara, to je ovo vrelo sada posve presahlo.

Zaželio je suradnju u tom smjeru, pri čemu su potpisani isticali, da [će] se u tom smjeru trajni uspjesi postići samo usporedo sa općom tehničkom reorganizacijom stranke.—

G. predsjednik je konačno rado i sa zadovoljstvom primio ponudu, da se u krilu naše grupe izrade konkretni predlozi i da mu se u jesen predlože, koje će on ispitati i u slučaju konveniranja rado prihvatiti.

Od strane prisutne okoline gg. B. i M.⁸ istaknuto je, da je g. predsjednik čitavi taj razgovor primio bez ikakve rezerve, koja je kod njega inače običajna, i istu vodio vrlo rado i vidljivo srdačno. U tome je potpisane utvrdila činjenica, da je potpisanim na njeka detaljna pitanja o događajima zadnjega vremena dao najispravnije izvještaje bez ikakve rezerve, da ih je zadržao kod sebe preko vremena koje su sami u izgled uzeli. Tako su potpisani mogli steći uvjerenje, da su sa svojom misijom, koju su od naše diskusijone grupe primili, potpuno uspjeli.

Dovršeno.

Dr. Ivo Pilar Ing. Radoslav Lorković

Pruredili i bilješkama popratili Tomislav Jonjić i Zlatko Matijević.

⁷ Milan pl. Šufflaj (1879.—1931.), hrvatski povjesničar i političar.

⁸ Iz dostupnih izvora nije moguće zaključiti koji se Mačekovi suradnici kriju iza navedenih inicijala.

Pismo dr. Ive Pilara i drugova dr. Vladku Mačeku, predsjedniku zabranjene Hrvatske seljačke stranke*

Gospodine Predsjedniče!¹

Stanje u Kralj. Jugoslaviji izvanredno je napeto. Diktatura² nije umjela riješiti državne krize, nastale strahovitim umorstvom u parlamentu u lipnju 1928.³ nego je situaciju još zamrsila novim nasiljima spram Hrvata, nastalom krizom dinastije⁴ i teškom ekonomskom krizom,⁵ koja je usljed pogreškara diktatorskoga režima od polovice 1931. počela pojačano harati i u našoj državi. Situacija je vrlo opasna i nitko nezna s koje strane može doći sudbonosni udarac bilo iz vana, bilo iz nutra od strane Srba ili od strane Hrvata, od koga se čitava kuća od karata može preko noći srušiti. Time se ali situacija Hrvata vraća u sudbonosno vrijeme godine 1918. gdje su oni počinili tako teške i sudbonosne pogreške, koje nam sada tako teško osvećuju.⁶—

Ovo opasno stanje nameće svakom poštenom Hrvatu dužnost, da se ogleda, kojim političkim snagama Hrvati momentano raspolažu da ovu snagu u čas zbilje iskoriste za svoj boljitak i spas i da ne počine slične pogreške, kao g. 1918.

Neće trebati mnogo razmišljanja ni političke oštroumnosti da spoznamo, kako je glavno ali i prilično jedino, što nam je od naše nekadašnje političke situacije preostalo, političko djelo Stjepana Radića, t.j. Hrvatska seljačka stranka. Ova stranka pod vodstvom Vašim glavni je ali i prilično jedini atout,⁷ s kojim Hrvatski narod u ovom ozbiljnom i teškom momentu raspolaže, i to tim više, što se je gotovo čitava Hrvatska inteligencija skupila pod Vašim vodstvom.

U koliko ogledamo situaciju ove stranke, to ona u cijelom nije nepovoljna, jer imade sigurno vodstvo, personificirano u Vama, g. predsjedniče, zatim najšire slojeve narodne okupljene slijepim povjerenjem u Vas zatim inteligenciju uvjerenju o Vašem čeličnom karakteru i predanosti našoj narodnoj stvari.—

Kopija pisma nalazi se u Ostavštini dr. Ive Pilara u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

¹ Vladko Maček (1879.—1964.), predsjednik Hrvatske seljačke stranke.

² Misli se na šestosiječanjsku diktaturu, proglašenu 1929. godine.

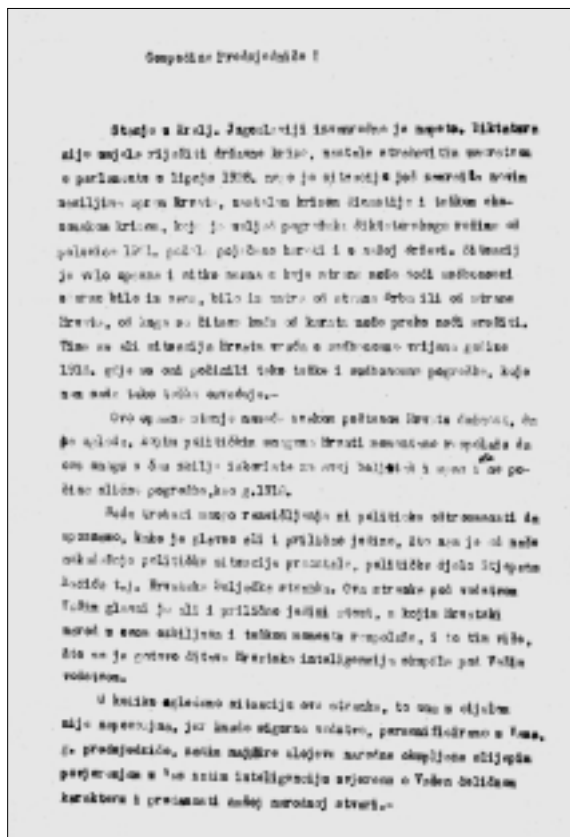
³ Misli se na atentat Puniše Račića, zastupnika Narodne radikalne stranke, u beogradskoj Narodnoj skupštini. Smrtno su stradali Pavle Radić i Gjuro Basariček, a ranjeni su Ivan Pernar, Ivan Grangia i Stjepan Radić, koji je nekoliko tjedana poslije preminuo od posljedica ranjavanja.

⁴ Misli se na dinastiju Karađorđević.

⁵ Misli se na svjetsku ekonomsku krizu, koja je započela nakon sloma burze u New Yorku (1929.).

⁶ Misli se na ulazak hrvatskih zemalja u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca.

⁷ «atout» (franc.) = adut

Ipak moramo konstatovati, da situacija glavne hrvatske stranke nije ravna situaciji glavne srpske stranke one Narodne radikalne stranke. Situacija radikala ne samo je općenito povoljnija, u koliko je situacija Srba povoljnija naprama općoj situaciji Hrvata, u ovoj državi, nego naročito i zato, što je ova stranka provela iza 3. septembra 1931.⁸ svoju reorganizaciju i mobilizaciju, obnovila svoje odboje i počela svoju akciju stavivši glavnom faktorom sadašnje situacije u državi svoje ponude i uvjete za preuzimanje vlasti.—

Ovaj posao reorganizacije HSS. mi Hrvati još nismo proveli.—

Uvjerenje je ove grupe, koja ima čast, Gospodine Predsjedniče, predati Vam ovu spomenicu, i koja je sada pol godine uz Vaše znanje i autorizaciju pretresala teoretske aktualne probleme našega narodnoga života, da je prieka potreba, da se slična reorganizacija i mobilizacija provede i u pogledu H.S.S.—

Ova reorganizacija po mnjenju naše grupe mora imati u vidu poglavito dva glavna cilja.

⁸ Misli se na donošenje oktobranog Ustava Kraljevine Jugoslavije.

1./ U prvom redu duboko smo prožeti uvjerenjem o važnosti Vaše ličnosti kao opće priznatoga vodje cijelog Hrvatskoga naroda. Ipak nam se čini, da tehnička organizacija oko Vaše osobe nije dostatna, da Vaše značenje i praktički može ostvariti. Nama se čini da treba stvoriti jedan mnogo bolji organizovani aparat koji će Vam olakšati teški i odgovorni puni posao narodnoga vodstva i svima Vašim odredbama dati jače garancije za svrsishodnu i ujedno Vašim intencijama odgovarajuću provedbu. Mi držimo sadašnju situaciju naprosto neodrživom, već i u sadašnjem momentu gdje mi sudbonosne događaje buduće već vidimo na domaku, gdje oni ali još neposredno nisu stupili u tok. Naročito bi se po našem mnjenju ova neodrživost morala osjetiti, ako bi događaji neočekivano stupili u ubrzani tok, a osobito ako bi se radilo o neposrednom preuzimanju vlasti sa svim posljedicama i ogromnom odgovornošću pred povješću i pred čitavom budućnošću hrvatskoga naroda. Ova eventualnost, koja se nikako isključiti ne može zahtjeva organizaciju jednoga centralnoga organa, podređenoga Vama lično, koji bi imao biti u organskoj vezi sa čitavim reorganiziranim ustrojstvom stranke.—

2./ Reorganizaciju čitave stranke i reviziju postojećih stranačkih pravila držimo nužnim ne samo zbog gledišta pod 1./ navedenoga, nego i zbog općenite promjene situacije stranke koja je po našem mnjenju uslijedila onamo od katastrofe od 20. VI. 1928.⁹ Svojom mučeničkom smrću kojom je Stjepan Radić zapečatio svoj životni rad koji ste Vi tako dostojno i uspješno nastavili, postalo je konačnom i trajnom činjenicom da je H.S.S. preuzela vodstvo čitavoga Hrvatskoga Naroda.—

Po našem uvjerenju dosadnja stranačka pravila neodgovaraju ovoj novoj trajnoj situaciji i zadaći H.S.S. Ova pravila formulirana su previše izrazito kao pravila jedne staleške, klasne stranke, kod čega ideja narodnoga vodstva ne samo ne dolazi dostatno do izraza, nego mora u praksi izrazito stradati.—

Onaj klasni momenat mora po našem mnjenju ostati doduše brižno sačuvan. H.S.S. mora zadržati svoj izraziti seljački karakter, ali ne može biti klasni momenat dominantom u organizaciji stranke, kao što je n.p[ri] klasno radnički momenat dominantom kod svih marksističkih stranaka. Ne može biti diktatura seljaštva glavni cilj stranke, nego mora biti njezin cilj, da se oko hrvatskoga seljaštva okupe svi ostali staleži Hrvatskoga naroda i da uz jedno pametno kompromisno rješenje nedvojbeno postojećih klasnih opreka svi zajedno pod vodstvom najbrojnijega staleža seljačkoga, koji je uz to najbolje sačuvao tradicionalno blago naše narodne starohrvatske kulture, poradimo kao jedna moćna i nepobjediva organizovana narodna cjelina, na spasu, oslobodjenju i podignuću hrvatskoga naroda. Sve diktature su se danas preživjele, to nam pokazuje najbolje antimarksistička tendencija fašizma i Hitlerovog pokreta.¹⁰

⁹ Vidi bilj. 3.

¹⁰ Misli se na Nationalsocijalističku radničku partiju Njemačke.

Zato nam se čini, da ova nova nota reprezentacije čitavoga organizovanoga Hrvatskoga Naroda u H.S.S. mora doći do izraza u reviziji i proširenju pravila u kojima valja predvidjeti jedan dobro organizovani, što bolje Vašem prokušanom vodstvu podvrgnuti centralni organ, u kome bi u prvom redu imala naći mjesta ona lica, koja uživaju Vaše povjerenje i koja su Vam dosele pomagala vršiti Vaše teške funkcije, a zatim organski povezati sa cijelim organizmom stranke od Duna i Drave do Skadarskog jezera.—

Mi Vam gosp. predsjedniče, nudimo našu suradnju u tom smjeru, da preko ljetnih ferija izradimo a početkom jeseni Vam predložimo izradjeni nacrt za reorganizaciju stranke i reviziju stranačkih pravila, u kojima bi prijespomenuta gledišta bila provedena i uz uvaženje svih Vaših želja ostvarena.—

Priredili i bilješkama popratili Tomislav Jonjić i Zlatko Matijević.

Koncept Pilarove spomenice o zadacama Hrvatske seljačke stranke nakon donošenja Oktroiranog ustava Kraljevine Jugoslavije (1931.)

S P O M E N I C A

O prvim zadacama HSS u oči* novog ustava

T. zv. Ustav od 3. IX. 1931. prikazuje se medju inim i kao prepad na dosadanje političke stranke, jer on svojom neočekivanošću i naglim razvojem ima unijeti zabunu u njihove redove i nedati im vremena, da se snadju, okupe i priprave za novu borbu.

Prama tome je prva dužnost svih dosadašnjih političkih stranaka, da se sa svim mogućim pospješanjem organizuju, idejno i tehnički, i tako osposobe za novu i tešku borbu, koja ih čeka.

Ovo u prvom redu vrijedi za HSS i to tim više, pošto se je dosadanji režim vidljivo u prvom redu na nju okomio i svalio na nju svu težinu pritiska državne vlasti. HSS imade dakle po mnijenju pisca ovih redaka svom enerzijom pristupiti svojoj idejnoj i tehničkoj reorganizaciji, pak se ovi redci prikazuju kao težnja, da vodstvu te stranke dade jedan izradjeni slijed misli u navedenom smjeru.

Kao jedno od najvažnijih pitanja prikazuje se činjenica, da HSS po novom državopravnom poredku ne može zadržati svoje dosadanje ime. Član 13. nU. [= novog Ustava] zabranjuje udruženja u partijsko-političke svrhe na vjerskoj, plebentskoj ili regionalnoj osnovi. Time je oznaka hrvatska za sada isključena.

Po mnijenju pisca ovih redaka novo ime jedne stranke, koja ima takovu prošlost, a i takovu budućnost, kao HSS, ne može se uzeti ad libitum,¹ nego to ime mora imati sadržajno i pragmatičko značenje. Ne čini mi se pako dostatno, jednostavno ispustiti oznaku »hrvatska« i pridržati ime »Seljačka stranka«.

Po mome mnijenju novo ime ima da sadrži stvarnu i idejnu evoluciju, koju su ideje Dra. Antuna² i Stjepana Radića³ doživjele u zadnje tri godine.

Kopija koncepta Spomenice nalazi se u Ostavštini dr. Ive Pilara u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

* »u oči« = ovdje u značenju: glede, u povodu, u pogledu, u svjetlu

¹ »ad libitum« (lat.) = po volji; po vlastitoj želji

² A. Radić (1868.—1919.), suosnivač Hrvatske pučke seljačke stranke, kasnije Hrvatske seljačke stranke.

³ S. Radić (1871.—1928.), predsjednik Hrvatske seljačke stranke.